

DEFENSOR

L E G I S

Pääkirjoitus DL 4/2005

OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUS (*Öffentlichkeit des gerichtlichen Verfahrens*)

Julkinen oikeudenkäynti kuuluu oikeusvaltion kulmakiviin. Oikeudenkäynnin julkisuus mahdollistaa riippumattomien tuomioistuinten valvonnan ja turvaa perustuslaissa jokaiselle säädetyn oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Julkisuus vahvistaa myös tuomioistuimiin kohdistuvaa yleistä uskottavuutta ja lisää lainkäytön havainnoitavuutta.

Oikeudenkäynnin avoimuutta ja lainkäytön läpinäkyvyyttä tulee edistää niin yleisissä kuin hallintotuomioistuimissakin. Julkisuusperiaatteen toteuttamisessa on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei oikeudenkäynnin päätarkoituksen toteuttamista vaaranneta. Oikeudenkäynnin päätarkoitus on tutkia riita, rikos tai muu asia puolueettomasti ja perusteellisesti sekä ratkaista asia riippumattomasti ilman häiritseviä sivuvaikutteita. ”Käräjärauha” mahdollistaa oikeudenkäynnin eri osapuolten häiriöttömän keskittymisen oikeudenkäyntiin ja asiansa täysipainoiseen ajamiseen.

Korkeimman oikeuden presidentti *Leif Sevón*, valtakunnansyyttäjä *Matti Kuusimäki* ja Asianajajaliiton puheenjohtaja *Matti Manner* antoivat Helsingin Sanomissa maaliskuussa 2004 julkaistun yhteisen kannanoton otsikolla ”Käräjärauhaa tarvitaan”. Oikeudenhoidon edusmiehet totesivat, että tuomitseminen, syyttäminen ja asianajo ovat ammattityötä, jossa on jo totuttu siihen, ettei enää vallitse sellainen työrauha ja integriteetti, joka oikeudenkäynnille sekä sen päätöksenteolle ja siitä edeltävillä syyttämistä ja asianajoa koskeville toimenpiteille tulisi suoda. Kannanoton mukaan tuomareilta, syyttäjiltä ja asianajajilta on siitä huolimatta edellytettävä, että he osaavat jättää omaan arvoonsa ulkopuoliset vaikuttamisyriytykset, tulivatpa ne ”yleisen mielipiteen” edustajilta, medialta tai valppailta poliitikoilta.

Tiedotusvälineillä on demokraattisessa yhteiskunnassa tärkeä tehtävä myös tuomioistuinten ja asianajajien toimien valvonnassa. Mediaan kohdistuu tänä päivänä lisääntyvän kilpailun aiheuttamia paineita. Kaupalliset televisio- ja radiokanavat sekä lehdet kilpailevat monin eri tavoin suuren yleisön uteliaisuudesta. Huomiota herättävät rikosasiat, erilaiset julkkis- ja kohuoikeudenkäynnit saavatkin nykyisin mediassa laajalti ohjelma-aikaa ja palstatilaa. Oikeudenkäyntien viihteellistäminen vesittää usein myös asianosaisten oikeusturvaa. Oikeutta tulee käydä tuomioistuimissa, ei tiedotusvälineissä.

Asianajajien ja tiedotusvälineiden edustajien kesken on järjestetty yhteisiä tilaisuuksia, joissa julkisuusperiaatteen käytännön toteuttamisesta ja julkisuuden rajoista on keskusteltu avoimesti ja perusteellisesti. Tätä vuoropuhelua tulee jatkaa. Tiedotusvälineiden ymmärrys sekä oikeudenhoidon ja oikeussuojan perusteista että oikeudenkäynnin eri osapuolten rooleista ja ammattieettisistä lähtökohdista edesauttaa myös median omaa työtä tiedonvälittäjänä.

Oikeusministeriön asettamat työryhmät ovat valmistelleet oikeudenkäynnin julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa (*työryhmän mietintö 2005:7*) ja hallintotuomioistuimissa (*työryhmän mietintö 2005:6*). Yleisille tuomioistuimille ja hallintotuomioistuimille ehdotetaan säädettäväksi omat oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat lait.

Tuomioistuinten mahdollisuudet ottaa aiempaa monipuolisemmin ja joustavammin huomioon oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja ja muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat parantuvat oleellisesti. Molempien työryhmien ehdotukset vastaavat pääosin Asianajajaliiton näkemyksiä. Käytännössä oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu edelleen asiakirjajulkisuutena sekä oikeutena seurata oikeudenistuntoja. Suullinen käsittely on edelleen pääsääntöisesti julkista. Oikeudenkäynnissä kuvaamisesta ja muusta tallentamisesta on ehdotuksissa annettu säännökset, joissa yksityisyyden suoja huomioidaan ja kärjärauhakin on turvattavissa.

Yleisissä tuomioistuimissa ratkaistaan suuri määrä myös sellaisia riita-asioita, joiden osalta ei ole vastaavaa tarvetta julkisuuden lisäämiseen. Tällaisia ovat erityisesti yritysten ja muiden yksityisten oikeushenkilöiden väliset dispositiiviset riita-asiat, joihin saattaa kytkeytyä esimerkiksi liike-, ammatti- tai yrityssalaisuuksien suojaan liittyviä merkittäviä intressejä. Myös hallintolainkäytössä, esimerkiksi markkinaoikeuden kiellettyjä kilpailunrajoituksia, yrityskauppalvontaa ja julkisia hankintoja koskevissa oikeudenkäynneissä oikeudenkäyntiasiakirjat saattavat sisältää asianosaisten liike-, ammatti- tai yrityssalaisuuksia. Oikeudenkäynnin julkisuuden kohdistaminen tämän kaltaisiin asioihin ei ole oikeuspoliittisesti perusteltua. Liike- ja ammattisalaisuuksien suojaan liittyy tärkeä oikeudellinen ja taloudellinen intressi, joka on verrattavissa yksityishenkilön yksityiselämän suojelemiseen. Yksityishenkilön yksityiselämää koskevien tietojen tavoin, myös liike- ja ammattisalaisuuksien paljastuminen sivullisille, erityisesti kilpaileville liikkeen- tai ammatinharjoittajille, saattaa aiheuttaa merkittävää vahinkoa ja haittaa. Työryhmien lakiehdotuksia tulisikin muuttaa siten, että liike- ja ammattisalaisuuksien erityinen merkitys oikeudenkäynnissä tulisi paremmin huomioiduksi myös uusissa oikeudenkäyntien julkisuutta koskevissa laeissa. Vallitsevan oikeuskäytännön mukaan liike- ja ammattisalaisuuksia on yleisissä oikeudenkäynneissä pääsääntöisesti suojattu asianosaisten tahdon mukaisesti. Tätä käytäntöä ei ole aihetta muuttaa.

Kari Lautjärvi